

STROME VAN LEWENDE WATER; Nuwe Testamentiese Perspektiewe op die Missionêre Karakter van die Kerk¹

P.J. (Flip) Buys²
Missiologie
Fakulteit Teologie
Noordwes-universiteit
Potchefstroom Kampus
11004835@nwu.ac.za

Abstract

Streams of living water; New Testament perspectives on the Missional Character of the Church.

Grave concerns are expressed about the decline of mainline reformed churches in South Africa, especially the Reformed Churches in South Africa. At the same time fears are expressed that efforts to facilitate renewal in churches in order to become healthy and more effective missional churches, are making too many compromises with the Gospel, so that the church is in danger of losing its very character as God's holy people in the world.

There is also an international phenomenon of Reformed and Evangelical type churches in North America, the Netherlands, Germany and the UK and Australia endeavouring to outgrow their ingrown vision and become

¹ Sover ek kon vasstel (ook deur advies van taalkundiges) is die terms *missionêre* en *missionaal* in Afrikaans sinoniem. *Missionêr* kom van die Nederlandse woord *missionair* en *missionaal* is afkomstig van die Engelse *missional*. Sonder taalkundige of werklik bewese teologiese gronde word soms gesê: *Missionêre is wat 'n kerk doen, missionaal is wie 'n kerk is*. Ek kies vir die term *missionêr* bloot omdat dit 'n meer bekende term is in die nie-Angelsaksiese Reformatoriese tradisie. Ek verstaan daaronder die *gestuurde* of *sending* aard van die kerk (Jh 20:21) en dit sluit in wat die kerk is en doen. Die kerk is die volk van God wat Jesus Christus in die wêreld instuur as sy instrument om deel van sy sending te wees om die doel van sy eie sending deur die Vader te vervul naamlik dat die eer en heerlikheid van God in die herstel van sy hele skepping bekendgestel moet word (Van Swigchem, 1955; Van Engen, 1991; Wright, 2006; Wright, 2010; Glenn, 2007) en dit bepaal juis al sy doen en late. Alhoewel Guder (1998: 1-17) en Keifert, (2006: 21-38) redeneer dat daar ingrypende teologiese verskille is in die gebruik van die terme "missionary" en "missional" het DeYoung en Gilbert (2011: 26) m.i. na 'n baie indringende bestudering van 'n groot aantal kontemporêre outeurs se publikasies oor die roeping van die kerk in die wêreld tog aangetoon dat die kritiek van Stephen Neill (cf. DeYoung en Gilbert, 2011: 15) "If everything is mission, nothing is mission" soos ook aangehaal deur Bosch (1991:511) steeds geldig is. In sy proefskrif oor Leslie Newbegin toon Goheen (2000:23ff) aan dat Leslie Newbegin na sy paradigmatieske gewoen gepraat het van "From a Christendom Ecclesiology to a Missionary Ecclesiology". Die gebruik van die term "missionaal" in Afrikaans hou ook nie rekening daarmee dat die term "missionair" en "missionarische" steeds algemeen in Nederland (cf. Paas, 2006: 6-26) en Duitsland (Bv. Friedemann Walldorf, 2008: 46-66) gebruik word om "missional church" te vertaal nie. Die term *missionaal* word dus nie in Europa gebruik om 'n paradigmatiese verskil in die wese van sending aan te dui nie. Waarom moet dit dan in Afrikaans so gebruik word? Skrywer het geen paradigmatiese probleem om in Engels die term "missional" te gebruik nie, maar is in navolging van kontemporêre Nederlandse en Duitse Sendingwetenskaplikes nie oortuig dat die term "missionaal" 'n noodwendige noodsaaklikheid in Afrikaans is nie.

² Verwerking van 'n voordrag wat voor die Nasionale Vergadering van die Gereformeerde Teologiese Vereniging (GTV) van 27 September 2011 te Potchefstroom gelewer is.

part of God's mission to reach unreached people groups in every corner of the world.

There are lively debates on reviewing and rethinking inherited ecclesiological theological traditions and practices in churches. This article endeavours to gather basic building bricks by summarizing and emphasizing the most basic New Testament principles for outlining the profile of a missional church.

Opsomming

Strome van lewende water; Nuwe Testamentiese perspektiewe op die Missionêre karakter van die kerk.

Oor 'n wye front word besorgdheid uitgespreek oor die stagnering en kwynende getallegroei van hoofstroom Reformatoriese Kerke in Suid-Afrika. Aan die ander kant word ook besorgdheid uitgespreek dat predikante en kerke in hulle ywer om kerklike vernuwing te weeg te bring soveel kompromieë maak dat die kerk sy eie aard as heilige volk van God in die wêreld verloor.

Daar is 'n internasionale tendenste bespeur by Reformatoriese Kerke in Suid-Afrika, Noord Amerika, Australië, Nederland, Duitsland en die Verenigde Koninkryk om die na binne gerigtheid van kerke om te draai om werklik missionêre kerke te kan wees. Daar is ook tekens van 'n groeiende ontwakende passie om die onbereikte taalgroepe tot by die uithoeke van die aarde te bereik met die Evangelie.

Daar is oor 'n wye front lewendige debatte aan die gang wat vra vir herevaluering van oorgeërfde ekklesiologiese tradisies en gebruike en herbesinning oor Bybelse beginsels.

In die lig van hierdie ontwikkelinge is die doel van hierdie artikel om nuwe-testamentiese beginsels op te som en te onderstreep en as boustene aan te bied om die profiel van 'n missionêre kerk te skets.

1. Inleiding: Relevansie van hierdie studie

1.1. Sorge oor kwynende getalle en gebrekkige missionêre krag in Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

In Gereformeerde Kerke word oor 'n wye front kommer uitgespreek oor die kwynende getalle en gebrek aan sendingywer in Gereformeerde Kerke (Smit, 2009:6; Botha, 2005:20; 2008:8; De Klerk, 2007:10; Van Loggerenberg, 2007:15; Kruger, 2006:15).

Een van die gerespekteerde emeritus predikante bring hierdie sorge in *Die Kerkblad* soos volg onder woorde:

Het ons in die amp van die geloof ons fut verloor om gereformeerd te wees en om na buite te beweeg? Met ander woorde, laat ons ons lig skyn of sit ons in selftevredenheid terug? Waarom daal ons getalle so erg en is daar groei by andere? Moenie emigrasie en demografie as argument gebruik nie – daar is genoeg soekendes! (Kruger, 2006:15).

Verstedeliking het ook gelei tot krimpings van getalle in die platteland (in sommige gevalle van lidmaatgetalle van 650 in 1958 tot 143 in 2008; cf. Snyman, 2008:13).

Verskeie oproepe word gemaak om nuut en kreatief te dink oor kerkwees en die tot standkoming van nuwe kerke of die verstewiging van bestaande kerke deur nuwe

vennootskappe (kombinasies) te vorm om die basis te vorm vir nuwe verbeeldingryke uitreike (Venter, 2005:33; De Klerk, 2007:10).

Daar word egter ook gewaarsku dat sommige gemeentes en predikante so desperaat raak om nuwe lidmate te wen, en dalende syfers van dalende lidmaat getalle om te draai, dat hulle nie meer goeie onderskeidingsvermoë aan die dag lê in hulle strategieë om verandering te weeg te bring nie.

Hierdie sorg is soos volg deur die voorsitter van die Algemene Sinode van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika onder woorde gebring (Smit 2009:7):

Ons moenie senuweeagtig rondspring in die najaging van 'n lewendige kerk nie. Ons moet ons beywer vir 'n lewende kerk – waarin die hartslag van die gereformeerde belydenis opklink en in ons lewenswandel blyk.

Daar word ook die vrees uitgespreek dat kerke soveel kompromieë maak met hulle styl van erediens en bediening, dat die kerk sy unieke karakter as volk van God in die wêreld verloor (Venter, 2011:11).

Tydens die Algemene Sinode van Januarie 2012 is 'n besluit met algemene stemming aanvaar dat die Gereformeerde Kerke 'n "Omkeer strategie" moet implementeer om die stagnasie en na binne gerigtheid van die kerke om te keer om lewende groeiende kerke te kan word (GKSA, 2012:767)³

1.2. Wêreldwye nuwe besef van die dringendheid van die getuienisroeping van elke Christen en die hele gemeente as Liggaam van Christus

Daar is wêreldwyd in Christelike kerke 'n nuwe belangstelling in die getuienisroeping van die kerk in sy totaliteit en die geweldige onvoltooide sendingtaak wat nog vervul moet word.

1.2.1. Historiese ontwikkelinge

Oor 'n periode van 1,000 jaar het die kerke in die Europese en Angelsaksiese wêreld te doen gehad met 'n samelewing waarin die "Christendom" oorheersende invloed gehad het. Die meerderheid van die mense in die samelewing was in naam Christene. Daar was 'n "Christelike" kultuur met breë en dikwels vae Christelike waardes wat die samelewing beïnvloed het, alhoewel baie mense nie werklik wedergebore was nie en nie in 'n lewende, persoonlike verhouding met God deur Jesus Christus gelewe het nie (Carter, 2006: 22; Keller 2001:2; Hirsch, 2006:57-66).

Die kerk het dit as sy taak gesien om lidmate van die kerk met die kern van die evangelie te konfronteer om in 'n lewende en deurleefde verhouding met Christus te tree.

Hierdie "Christendom" het voordele en nadele ingehou vir die uitbreiding van die koningskap van Christus. Van die voordele was dat daar 'n taamlik algemene Christelike verstandhouding in die Westerse samelewing geheers het oor etiese waardes wat goed of sleg is (Keller, 2001:2).

Die nadeel was dat daar sekere waardes gehandhaaf is sonder dat mense se harte werklik diepgaande deur die evangelie van Jesus Christus in die diepste kern van hulle menswees geraak is. Godsdienst was dikwels blote rasonele oefeninge en in standhouding van oorgeërfde tradisies: Die regte leerstukke is rasoneel aanvaar, maar dikwels nie uitgeleef nie. Die na binnegerigtheid van gemeentelike bediening het gelei tot geloofsvervlakking en 'n verbruikers mentaliteit by Christene soos goed verwoord in die konfronterende titel van Jack Miller (1986) se boek: *Outgrowing the Ingrown Church*.

³ Die publikasie van Gaum (2012) is ook vetreenwoordigend van baie publikasies oor hoe die Ned. Geref. Kerk in SA ook worstel met die probleem van krimpende getalle en vrese dat die kerk vir baie Suid-Afrikaners irelevant geraak het.

In die woorde van Ogden is die predikant gesien as die: *“dominant pastoral superstar mister omncompetent, know it all, do it all”* en gelowiges is gesien as: *“spectators, critics, and recipients of pastoral care, free to go about their own business because the pastor is taking care of the business of the kingdom”* (Ogden, 1990: 10-30).

Hierdie soort godsdiens het dikwels ook as skynheilig, brutaal en liefdeloos oorgekom.

In konserwatiewe dorpie is 'n ongetroude ma dikwels uitgestoot en die “Christedom” het dikwels geswyg oor magmisbruik en blantante onreg in die samelewing (Keller, 2001:1).

Dit het veroorsaak dat die hoofstroom kerke in Europa en Noord-Amerika en in die blanke geledere in Suid-Afrika sedert die middel van die 19e en veral sedert die middel van die 20ste eeu, sy bevoorregte posisie verloor het. Globalisering, toenemende multikulturaliteit en groeiende armoede roep ook na nuwe modelle van holistiese sending waar die gemeente as Liggaam van Christus uitreik na die wêreld (Escobar, 2003: 68).

Die Britse sendeling Lesslie Newbigin het in 1936 na Indië toe gegaan en daar iets ervaar van hoe 'n kerk baie meer radikaal 'n lewende verhouding met Jesus Christus moet uitleef as die oorheersende kultuur in die samelewing nie-Christelik van aard is. Met sy terugkeer na Engeland het hy steeds meer onder die indruk gekom dat die kerk in die Westerse wêreld as gevolg van sekularisme⁴ ook in 'n nie-Christelike wêreld leef, maar nie regtig in sy ekklesiologie en bedieningstyl daarby aangepas het nie (Newbigin, 1989: 55; Goheen, 2000:12-23)⁵.

Alhoewel publieke instansies en populêre kultuur nie meer oorheersend deur Christene beman is nie, het die kerk steeds 'n bedieningstyl bly handhaaf wat veronderstel dat 'n stroom “christelike” mense kerk toe sal kom. Sommige kerke het nog “evangelisasie” bedieninge as 'n onderdeel van hulle aktiwiteite, maar meeste hoofstroom kerke het 'n werklike impak op die nie-christelike samelewing verloor en getalle van getroue kerkgangers kwyn. 'n Missionêre gerigtheid op die ongelowige samelewing *in elke aspek van kerkwees* het in die meeste hoofstroom kerke, nie in 'n werklikheid geword nie.

In Wes-Duitsland het die Evangelische Kirche ook hierdie probleem ervaar. Karl Rennstich was ook jare lank sendeling in Indië en met sy terugkeer na Duitsland het hy ontdek dat Wes-Duitsland net so ongekerstend en buitekerklik geraak het as Indië. Predikante was nie toegerus om gemeentes te lei om missionêre gemeentes te wees nie. Hy is versoek om met 'n heropleiding van predikante te begin om hulle toe te rus hoe om gemeentes weer missionêre gemeentes te laat word.⁶ So het daar sedert 1992 'n “Pastoralkoleg Urach” in Bad Urach naby Tübingen onder leiding van Karl Rennstich vir die “heropleiding van predikante” ontstaan. Daar het 'n sterk oortuiging ontstaan dat gemeentes nie missionêr ingestel is nie en nie uitreik na byna 90% van die Duitse bevolking wat buitekerklik is nie, omdat voorgangers ook nie toegerus is om die gemeentes te lei om missionêre gemeentes te wees nie.

Die Gereformeerde Kerke in Australië (CRCA, 2006) het in 2006 as resultaat van indringende missionêre strategiese beplanning besluit om biddend, doelgerigte groeiprosesse aan die gang te sit. Hulle het besluit om gemeentes toe te rus, op te lei en te stimuleer om soveel as moontlik nuwe gemeenskappe (bedieningspunte) en gemeentes

⁴ Clowney (1958) het ook reeds in 1958 die invloed van sekularisme op kerke in die Weste op die volgende manier verwoord: “... while the missionaries of the Christian West have gone to the ends of the earth, the homelands of the mission have been progressively de-Christianized”.

⁵ Newbigin het ook teenoor Goheen (2000:11) getuig dat hy baie sterk beïnvloed is deur die boek van Roland Allen (1983).

⁶ Oor die oogmerke van hierdie opleiding is Rennstich (1993:3) eksplisiet: Ziel der Arbeit des Pastoralkoleg's Urach soll es sein, realistische Modelle für Gemeindeaufbau/ Gemeinderneuerung zu arbeiten und zukunftsorientierte Gemeindeformen zu finden, die es Theologen und Laien gemeinsam ermöglichen, bewusst als Christen in der säkularen, multikulturellen und multireligiösen Gesellschaft zu leben.

te laat ontstaan om gelowiges sodoende toe te rus om samelewingstrukture met die evangelie te deursuur en hulle naaste vir Christus te wen.

1.2.2. *Onvoltooide Sendingtaak*

Sedert die Lausanne beweging in 1973 tot standgekom het, het daar in Evangeliese kerke 'n groeiende nuwe bewustheid gekom van die onvoltooide sendingtaak. Allerlei navorsings instansies het ontstaan wat aandag vra vir taal- en bevolkingsgroepe wat nog nooit met die evangelie bereik is nie. Die US Centre for World Missions, die AD 2000 projek en die Joshua Project het reus werk gedoen en doen dit steeds om Christelike kerke op te roep om saam te werk om die beraamde 6 600 etniese groepe waar daar nog minder as 2% Christene is, met die evangelie van Jesus Christus te bereik.⁷

1.2.3. *Groei en verval*

Verskeie navorsers wys daarop dat die fokuspunt van die Christendom reeds van die Noordelike halfrond na die Suid verskuif het (Vgl. die trilogie van Jenkins: 2002, 2006, 2009). In die Februarie 2000-uitgawe van die tydskrif *Time Europe* (Monrovia, 2000), het 'n artikel verskyn wat aantoon dat die Christendom in Afrika suid van die Sahara op die oomblik vinniger as op enige ander plek in die wêreld in getalle groei.

Dit word bereken dat daar wêreldwyd tans 4 000 nuwe gemeentes per week tot stand kom en dat dit in die volgende drie jaar sal groei na 12 000 per week. (Landrey, 2009).

Vir die Afrikakontinent is die skatting dat daar weekliks 300 nuwe gemeentes tot stand kom (Buys, 1999). Die Evangelies Christelike Kerk in Zambië het byvoorbeeld 675 gemeentes, maar slegs 30 opgeleide predikante. 'n Ander kerk in Uganda het 1 000 gemeentes, maar slegs agt opgeleide predikante.

1.2.4. *Emergent church beweging*

Die Emergent Church beweging met leidende figure soos McLaren (2001) en Jones (2003) het 'n eie benadering propageer wat kerke volgens hulle moet gebruik om 'n missionêre impak op die Post-moderne wêreld te kan maak. Dit kom daarop neer dat die klem minder op leer en dogma moet val, daar 'n postmoderne openheid moet wees om 'n diversiteit van denkrigtings te akkommodeer, meer outentieke spirituele ervarings gesoek moet word deur gebruik te maak van nuwe spirituele oefeninge en 'n ywer vir sosiale geregtigheid in die samelewing aan die dag te lê.⁸

1.2.5. *'n Sending ontwaking by kerke in Suid-Afrika?*

⁷ Kyk gerus by http://www.uscwm.org/uploads/pdf/psp/winter_koch_finishingthetask.pdf na die data oor die onvoltooide sendingtaak.

⁸ Om die *Emergent Church* krities te evalueer is 'n studie op sigself. Ek verwys alleen daarna as nog 'n aanduiding dat nuwe besinning oor Nuwe Testamentiese perspektiewe ook vir die aanhangers van die beweging relevant is. Sleutel publikasies om hierdie beweging te verstaan en te evalueer is: McLaren, 2000; McLaren, 2004; Jones, 2005. Gebalanseerde kritiese evalueringe kan gevind word by Driscoll (2007, aanvanklik deel van die Emergent Church beweging, maar later ontugter deur die totale relativisme daarvan) en Carson, 2005. Woodbridge (2008) gee 'n gebalanseerde evaluering van erediensstyl in hierdie beweging. Hirsch (2006:17) is van mening dat: "much of the thinking of the so-called emerging church leaves the prevailing assumptions of church and mission intact and simply focusses on the issue of theology and spirituality in a postmodern setting". Vir 'n indruk oor hoe die Emergent Church in Suid-Afrika tot ontluiking kom is die MTh verhandeling van Breedts, (2009) 'n goeie voorbeeld. Die kritiek van Van Rensburg (2011) het ook tot heelwat diskussies gelei oor die Emerging Church se invloed in Suid-Afrika. Wat egter in die besprekings gemis word, is die vraag of die Emergent Church beweging hoegenaamd relevant is vir Afrika. Daar is ontsaglike groei van Christelike kerke in Afrika sonder dat hulle besorgd is oor Postmodernisme of die Emergent Church beweging. Die proefskrif van Atoyebi (2010) het juis aangetoon dat stagnerende kerke in Afrika op verbeeldingryke maniere omdraai en gesonde groeiende kerke word wat 'n impak op die samelewing het, wanneer die Evangelie in sy rykdom en diepte onverskrokke verkondig word.

Uit 'n rapport van die Sinodale Sendingdeputate van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, wat in 1985 voor die sinode gedien het (GKSA, 1985: 148-153), is 'n verontrustende tendens onderstreep:

- Nagenoeg 40% van die kerke doen nie aktief sendingwerk nie.
- Nagenoeg 33% van die lidmate stel nie in sending belang nie.
- Nagenoeg 50% van die kerke dra alleen deur ramings tot sending by.
- Meer as 75% van die kerke bestee minder as 10% van hulle inkomste direk aan sending.
- Daar is weinig kennis van wat in ander bevolkingsgroepe se lewens aangaan.
- Gedurende vyf jaar was daar in die sendingwerk van byna 60% van die kerke minder as 10% groei.
- Meer as 70% van die kerke dink dat hulle minder as 10% van die swart bevolking met hulle werk bereik.

Die afleiding kan uit hierdie rapport gemaak word dat daar by baie Gereformeerde Christene 'n gebrek aan Bybelse godsvrug is en daarom weinig offervaardigheid en ywer openbaar om deel te wees van God se sending (die *missio Dei*) in die wêreld.

Sending en evangelisering is deur die meeste Gereformeerde Christene en kerke in Suid-Afrika dikwels as 'n soort "stokperdjie vir bepaalde geesdriftiges" beskou en baie min as 'n heilige roeping en onmisbare integrale deel van christenskap en kerkwees, beleef en uitgeleef.

Daar is heelwat aanduidings dat dit (gelukkig) besig is om te verander. 'n Nuwe ywer is by kerke in Suid-Afrika aan die ontwikkel om met sendingwerk in ander Afrika lande en ook in ander kontinente betrokke raak. Kort termyn sendinguitreike en die uitstuur van voltydse sendelinge na ander lande wêreldwyd het die afgelope twee dekades nuwe stukrag gekry in Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika sowel as in ander kerkverbande. Daar is ook heelwat berigte van kerke wat in hulle eie omgewing begin met aksies om nuwe multikulturele gemeentes te vestig.

In die lig van al hierdie stroomversnellings moet opnuut gekyk word na Nuwe Testamentiese en Reformatoriese Teologiese beginsels oor die roeping van die kerk in die wêreld. Die publikasies van Goheen, (2011) Wright, (2010) Deyoung en Gilbert, (2011) Stetzer (2006) en Hirsch (2006) is voorbeelde van hoe daar opnuut vanuit die Skrif gesoek word na perspektiewe oor hoe die kerk sy roeping moet vervul.

Hierdie artikel wil vanuit 'n Reformatoriese perspektief⁹, Bybelse beginsels aanstip wat perspektief kan bied op die soeke na verdieping, en inspirerende visie vir Skrifgetroue roepingsvervulling.

2. NUWE TESTAMENTIESE PERSPEKTIEWE

2.1. Sending ten diepste gemotiveer deur 'n groeiende ontsagwekkende verbasing oor wie God werklik is en waarheen Hy op pad is

Wanneer Paulus in 2 Korintiërs 5:11 sy sendingywer motiveer dan verklaar hy onomwonde dat sy ontsag vir die Here een van die grondmotiewe van sy dryfkrag is:

Εἰ δότες οὐκ ἐν φόβῳ τοῦ κυρίου ἄνθρώπους πείθομεν, ...¹⁰

Die woord "vrees" is 'n mengsel van vurige liefde en heilige ontsag en is volgens Handeling 9:31 tiperend van die spiritualiteit van die eerste Christelike gemeente: Terwyl

⁹ In die lig daarvan dat *In die Skriflig* Reformatoriese Teologie wil uitbou gaan hierdie artikel uit van 'n Reformatoriese Hermeneutiese interpretasie wat die Nuwe Testament as gesagvolle Woord van God bely. Ek vereenselwig my met Jordaan, Van Rensburg & Breed (2011: 225 - 258) se uiteensetting van Gereformeerde Hermeneutiek. Dit val buite die skopus van hierdie artikel om te beredeneer hoe hierdie hermeneutiese vertrekpunte geensins bots met 'n *missio Dei* perspektief in 'n sending paradigma nie.

¹⁰ φόβῳ τοῦ κυρίου word m.i tereg in verskillende vertalings met die **vrees** van die Here vertaal vgl. ESV; ASV, NIV 1953 AV en die KJV vertaal met *terror of the Lord*

hulle geleef het met diep ontsag vir die Here (gewandel het in die vrees van die Here) en die vertroosting van die Heilige Gees, het hulle juis vermeerder: πορευομένη τὸ φόβῳ τοῦ κυρίου καὶ τὸ παρακλήσει τοῦ υἱοῦ πνεύματος πληθύνετο.

John Piper (1993:7) maak dit duidelik dat volgens die Nuwe Testament *Missiologie* gewortel is in *Doksologie* want sending is nie die einddoel van die kerk nie, maar ware deurleefde aanbidding van die Here in al sy heerlijkheid en majesteit deur 'n verlore gemeenskap van mense uit elke stam en taal en volk en nasie (Op 5:9; 7:9). R.W Glenn (2007) formuleer daarom sy definisie van sending soos volg: "Through Jesus Christ, and by the Holy Spirit, God, for his own glory, will unite people from every tribe, nation, kingdom, and language to worship him forever in the New World."

Omdat daar nou nog so baie mense op aarde is wat vreemd is aan ware aanbidding van die lewende God, is daar juis nog so 'n groot sendingtaak wat wag. Wanneer die koninkryk finaal in al sy heerlijkheid gekom het, het die sendingtaak van die kerk sy eindpunt bereik. Sending is die semifinale doel van die kerk. Aanbidding is die finale doel van die kerk.

Egte Geesvervulde erediens is daarom 'n missionêre lanseerblad. Die Heilige Gees se doel is om die hele aarde onder die heerskappy van Christus te bring. Hy wil daarmee die heerlijkheid van Jesus Christus sigbaar laat word in die kerk en die gelowiges wat Hy aan Jesus Christus verbind het getuies van Christus maak om ander mense in die stukkende wêreld waarin ons leef te oortuig dat Jesus Christus alleen Redder en Here en Koning is.

Die woordgroep μαρτυρέω en μάρτυς (*getuig / getuie wees*) moet vanuit die Ou Testamentiese gebruik verstaan word (vgl. ook Wright, 2010: 163-178 en Goheen 126ff) . Dan word dit duidelik dat dit daarom gaan om die Here God as die enigste ware God van die heelal te ken en te erken en oor Hom as die enigste Verlosser en Here te getuig.

Jesaja 44:8 is 'n goeie voorbeeld: *Moenie skrik nie, moenie bang wees nie! Het Ek dit nie van lankal af aan julle verkondig, dit vir julle gesê nie? Julle is my getuies: Is daar 'n God buiten My? Daar is geen ander Rots nie; Ek weet van geeneen nie.*

Die implikasie daarvan is dat 'n getuie eerstens moet weet Wie God regtig is en dan in die regte verhouding van liefdevolle oorgawe en kinderlik ontsag vir Hom moet leef om al die nasies van die wêreld te gaan bly maak deur juis teenoor hulle te getuig Wie God werklik is sodat hulle hom sal ken en bely en vrees as die enigste ware God.

Psalm 67:4,5 verwoord dit so:

Mag die volke U loof, o God, mag al die volke U loof! Mag die nasies bly wees en jubel.

Vers 7 stel dit onomwonde dat die Here wil hê dat die nasies van die wêreld hom sal **vrees**.¹¹

Dit is ten diepste die doel van ons getuienistaak in die wêreld: *Om gedring en bemaagtig deur die Gees, deel te word van God se strome van lewende water (Jh 7:37-39) om God groot te maak deur die nasies van die wêreld bly te maak. Dan is ons deel van die missio Dei.*

Niks kan dieper vreugde gee as om die enigste ware God te ken en te vrees nie.

Dit is God se groot doel met sy hele raadplan. Hy wil sy eer en sy heerlijkheid herstel in hierdie stukkende korrupte en gebroke wêreld waarin ons leef. So wil hy ewige vreugde gee aan elkeen wat deur die Heilige Gees getrek word om God self deur Jesus Christus as enigste ware God te leer ken en uit liefde en ontsag te gehoorsaam.

2.2 Die eer van God primêr, oorkoepelend en bepalend

Kwalitatiewe sowel as kwantitatiewe opbou en groei van die kerk het 'n teosentriese doksologiese doel. Die einddoel van alles is immers dat God weer alles en in almal sal

¹¹ Die Hebreeuse , אָרַי [yare · /yaw·ray/] moet hier in die ryk positiewe Ou Testamentiese betekenis van 'n mengsel van vurige liefde en heilige ontsag verstaan word.

wees (1 Kor 15:28). Die oorkoepelende doel van alle opbou en groei is die eer van die Here (vgl. byvoorbeeld die $\square\nu\alpha\ \square\nu\ \pi\ \square\sigma\iota\nu\ \delta\omicron\zeta\acute{\alpha}\zeta\eta\tau\alpha\iota\ \square\ \theta\epsilon\ \square\zeta\ \delta\iota\ \square\ \eta\sigma\ \square\ \chi\rho\iota\sigma\tau\ \square, wanneer die hele doel van die opbou van die gemeente in 1 Petrus 4:11 beskryf word).$

Sy eer word egter juis daarin sigbaar dat sy kerk enersyds groei in heiligheid (vgl. byvoorbeeld Ef. 5:27; Op. 15:4 en 1 Pet. 3:18 waar die groei in genade en kennis direk verbind word aan die heerlijkheid van die Here) en andersyds na volkomenheid in getalle (vgl. byvoorbeeld hoe Paulus in Ef 1:11-14 die gemeente twee maal oproep om die heerlijkheid van God ($\delta\omicron\zeta\eta\varsigma\ \alpha\ \square\ \tau\ \square$) te prys juis omdat hulle die eerstes geword het in die proses waarin God sy volk vergader).

Volgens Matteus 28:18-20 vloei die opdrag om dissipels van al die nasies te maak voort uit die soewereine alomvattende heerskappy van die opgestane Here. Mense word onder die soewereine heerskappy van Jesus Christus gebring deur hulle in sy Naam te doop (wat in die betrokke teks veral die betekenisnuanse het van inlywing in die gemeente van Christus) en hulle ook te leer om alles te onderhou wat Hy beveel het. *Derhalwe is sowel die kwalitatiewe as die kwantitatiewe opbou van die gemeente 'n erkenning van die soewereine koningskap van Christus.* De Ridder (1971: 88) maak dit duidelik dat indien Matteus 28:16-20) vergelyk word met die struktuur van die verbond in die Ou Testament, dan word dit duidelik hoe die opdrag om dissipels te maak van al die nasies, deel is van die proklamasie van die Koning as soewereine Maghebber van die heelal wat verbondsgehoorsaamheid eis (vgl ook Buys, 1984:38-43).

Die kerk is daarom nie primêr kerk vir die wêreld nie, maar kerk vir die Here! Hy roep die kerk om deel te wees van sy sending. Daarom is dit *missio Dei*, - God se sending, wat juis voortvloei uit Jesus se proklamasie dat hy alle gesag ($\pi\ \square\ \sigma\alpha\ \square\ \xi\ \omicron\ \upsilon\ \sigma\iota\alpha$) ontvang het. As gelowiges egter werklik diep in hulle harte gegryp is deur so 'n teosentriese gerigtheid sal dit die kerk enersyds bewaar van horisontalistiese verwêreldliking in sy bediening en uitreik na buite, maar andersyds ons ook bewaar van 'n sieklike selfgesentreerde en selfsugtige na binne gerigtheid (Miller 1986: 33).

3. INTEGRALE EENHEID EN VERWEEFDHEID TUSSEN BEWARING EN VERMEERDERING VAN DIE KERK

In praktiese kerkwees en in alle fasette en gestaltes van gemeenteopbou soos prediking, onderrig, pastoraat, aanbidding in die gesamentlike erediens, bestuur en leiding van die voorgangers en onderlinge meelewing (*koinonia*) in die kerk moet die eg Nuwe-Testamentiese verweefdheid en integrale eenheid tussen die bewaring en die vermeerdering van die kerk voortdurend in die oog gehou word. Daar moet met nuwe helderheid besef word: Om te kan bewaar moet die kerk blywend met 'n heilige passie op vermeerdering gerig wees. Om egter te kan vermeerder moet die gelowiges in 'n hegte liefdesverhouding tot God en tot mekaar bewaar word.

Daarom word vervolgens gekyk na kardinale faktore in verskillende aspekte van 'n missionêre gemeente se bestaan.

3.1 Visie by die predikant en kerkrad vir 'n gemeente wat gebalanseerd groei

Visie beteken om God se unieke roeping vir 'n spesifieke gemeente duidelik te verstaan en by al die gemeentelêde tuis te bring. Onder visie verstaan ek die insig en leiding van die Heilige Gees wat voorgangers ontvang van God se besondere roeping vir die spesifieke gemeente in 'n spesifieke tydsgewrig waarin Hy die spesifieke gemeente geroep het om as sy volk te leef en te werk. Vir 'n gelowige voorganger - iemand wat God geroep het om leiding te gee in die gemeente van Christus - is 'n Skrifgefundeerde missionêre visie nie 'n opsie nie. Dit is 'n absolute noodsaaklikheid.

Die woorde leiding gee (1953 vert. *voorganger* en Grieks $\pi\rho\omicron\iota\sigma\tau\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\iota$) het die betekenisnuanse van *voorloop*. Dieselfde woord word in 1 Ts 5:12 ook met *voorgaan* of *lei* vertaal.

In 1 Tm 3:4, 5, 12 en 5:17 word dit met *regeer* vertaal en vir die ouderlinge sowel as die diakens gebruik.

Die beeld wat in hierdie woord lê, is dié van iemand wat *vooruitgaan of voorloop of voorstaan*. Dit hou in dat 'n ware visionêre leier iemand is wat 'n paar treë vooruitloop en dink in terme van die toekoms. Hy is soos die herder in Israel wat nie agter die skape nie, maar voor hulle loop sodat hulle hom volg.

Empiriese navorsing wat gedoen is, het tot die interessante konklusie gekom dat plaaslike kerke wat werklik groei (in geestelike verdieping en dikwels ook in getalle) gewoonlik gelei word deur voorgangers met sterk leierskapsgawes wat die respek en vertroue van die gelowiges afdwing - nie op grond van institusioneel toegekende gesag nie, maar op grond van innerlike integriteit en oorredingsvermoë om die gelowiges te inspireer om werklik te laat deel in 'n verbeeldingryke toekomsvisie vir die kerk.

Dis interessant dat Atoyebi (2010:) in sy proefskrif aantoon dat elkeen van die aantal kerke in Nairobi waar hy ondersoek ingestel het na die aard en redes vir hulle merkwaardige omdraai van stagnerende kerke na lewende groeiende kerke die omdraai van die kerk gepaard gegaan het met die vervanging van voorgangers met visie en dienskneg leierskap.

Om God se gemeente te lei sonder om behoorlik te weet wat sy wil vir sy gemeente is, is 'n gevaarlike spel. Sulke optrede sal God nie behaag nie en op die lang duur die gelowiges ook frustreer. Sonder 'n duidelike visie sal gelowiges nie verstaan waarom dinge gedoen word soos wat dit in die gemeente gedoen word nie en waarheen die gemeente op pad is nie. 'n Gemeente sonder 'n duidelike visie of 'n gemeente wat sommer willekeurig besluite neem wat nie voortvloei uit 'n duidelike visie nie, is 'n gemeente sonder dryfkrag en sonder ywer.

Sonder visie maak die algehele onsekerheid mense koersloos en beangs en neerslagtig.

Die enigste manier om mense te bevry van ondergang in pessimisme en defaitisme is om hulle te help om werklik 'n geloofsvisie op God se roeping vir sy gemeente te kry.

Visie is iets wat gevisualiseer, dit wil sê: duidelik in 'n mens se geestesoog gelowig gesien kan word. Daarom moet dit duidelik en in konkrete terme uitgespel kan word. Vae filosofiese formuleringe is nie werklik 'n visie wat mense laat oorgaan tot aktiwiteit nie. Wat Dayton en Engstrom (1979:52) oor die algemeen van voorgangers in Christelike kerke sê geld dalk in besonder van Gereformeerdes: "... Christian organizations have a great tendency to define their purposes, and never get around to stating clearly what they intend to do. They suffer from 'fuzzability thinking'. They state things in such a broad terms that it is often difficult to tell whether they have accomplished what they set out to do."

Dr. M. te Velde (wat die vak Gemeenteopbou doseer by die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerke [vrijgemaakt] in Kampen) sê dat predikante soms bietjie afstand moet neem van hulle werk en hulleself afvra: "Waarmee is ek besig? Wat wil ek eintlik bereik? Het ek my neergelê by bestaande toestande en my klakkeloos aangesluit by die gangbare werkmetodes of het ek regtig 'n visie? Waaraan moet ek die meeste van my energie bestee?" Wat veral belangrik is is wat hy daarna van die gemeente sê:

"Dat geld trouwens niet alleen voor een predikant. Een duidelijke visie op wat de gemeente is en worden moet, is nodig voor ieder die in de gemeente werkt.

Dat is voor de gemeente als geheel nodig. Een gemeente kan heel gauw vasgeroest raken in een bepaald patroon. We doen de dingen zoals we ze altijd al deden en daarmee zijn we dan tevreden. Dan wordt een gemeente slaperig, tevreden met zichzelf of onverschillig en laconiek. Dan boet de gemeente in aan kracht en dynamiek. Dan zit er geen ontwikkeling meer in. En stilstand is achteruitgang. Dat is 'de dood in de pot'" (Te Velde 1992:82).

Die Gereformeerde Kerke in Australië (CRCA, 2006) het in 2006 selfs op sinodale vlak besluit om vir die hele kerkverband 'n visie te formuleer met die woorde: "As a Christian

Reformed Church we have been led by God's Spirit to adopt this vision: to be *A Church Reforming to Reach the Lost for Christ.*"

3.2 Prediking in 'n missionêre gemeente

Dit het sedert die publikasie van C.H. Dodd in 1936¹², *The Apostolic Preaching and Its Developments* taamlik algemeen geword om 'n skerp onderskeid te tref tussen κήρυγμα - as synde sendingprediking aan ongelowiges, en διδασκαλία - as synde lerende prediking wat bedoel is as verdere (veral etiese) onderrig aan diegene wat reeds gelowig is. Dodd (1970:7) het κήρυγμα gedefinieer as "the public proclamation of Christianity to the non-Christian world", en Alan Richardson (soos aangehaal deur Watson, 1978:230) het hierdie onderskeid nog skerp deurgetrek deur κήρυγμα te omskryf as "the telling of good news to *people who had not heard it before*" (Kursief deur my PJB).

Hierdie skerp onderskeiding het die gedagte laat ontstaan dat dit in die kerklike praktyk nodig is om skerp te onderskei tussen opbouende prediking en evangeliserende prediking. So noem W.J. Snyman (1967:4) κήρυγμα stigtings- of grondleggende prediking en διδασκαλία stigtelike of opbouende prediking. Die volgende standpunt kom taamlik algemeen voor: *Prediking in 'n gevestigde gemeente hoef slegs lerend of opbouend van aard te wees, maar evangeliserende prediking hoort alleen tuis op die sendingveld of moet slegs tydens spesifieke evangelisasieveldtogte in gemeentes plaasvind.* Adams (1982:70) se standpunt is hiervan 'n goeie voorbeeld: "Earlier I noted that preaching is of two sorts: evangelistic and edificational. Evangelism in the Scriptures is done "out there," where the unbelieving are, not primarily in the services of the church".

In gereformeerde kringe is dikwels in die Homiletiek geleer dat κήρυγμα slegs buite die gemeente op die sendingveld tuishoort. 'n Duidelike eksponent hiervan is Dijk (1955:95) wat in sy homiletiek die volgende beweer: "Immers draagt vanaf het optreden der apostelen de prediking, welke vanwege de kerk geschiedt, een tweevoudig karakter; zij is een kerugma tot degenen, die buiten zijn, dus naar de wereld gekeerd, welk kerugma in de zending en de evangelizatie zijn arbeidsveld vindt, èn een bediening van het Woord Gods, **naar binnen**, in de gemeente van Jezus Christus, die als kudde van de goede Herder door dit Woord gewijd wordt" (beklemtoneering deur Dijk).

Die standpunte van Dodd en die praktiese implikasies wat daaruit afgelei is, kan egter nie standhou nie, soos wat R.H. Mounce (1960:60-80) duidelik in sy *The Essential Nature of New Testament Preaching*, aangetoon het. Firet (1968:66) het ook aangetoon dat die standpunt dat κήρυγμα uitsluitlik tot die missionêre taak van die kerk behoort, wel voorgekom het by Kuyper en Sillevius Smit, maar dat Bakker, Wingren, Van Ruler en Miskotte met oortuigende argumentasie aangetoon het dat prediking as κήρυγμα nie slegs vir buitekerklikes of ongelowiges bedoel was nie. Dijk gee ook geen duidelike Skrifberoep vir sy standpunte in hierdie verband nie. Die vraag kan inderdaad gevra word: Het hierdie skerp onderskeid tussen evangeliserende en lerende of opbouende prediking wel 'n Nuwe-Testamentiese basis?

Die implikasie van hierdie standpunte is ook dat daar nie ongelowiges en onbekeerdes in die erediens van die gemeente teenwoordig is nie. Die Nuwe Testament hou egter duidelik daarmee rekening dat daar selfs tussen die gelowiges ook skyngelowiges of hipokriete teenwoordig is (1 Kor 10:6-12; Heb 3:12,13; 4:1, 10:26-29; 1 Jh 2:19; Hd 20:30) en dat nie almal uit Israel werklik Israel is nie (Rm 9:6).

Verder is dit vanselfsprekend dat daar in die eredienste ook ongelowiges mag binnestap (behoort binne te stap) (1 Kor 14:25) en dat 'n gemeente met 'n missionêre hart wat warm klop, moeite sal doen om ook buitestaanders na eredienste toe uit te nooi. Hart (1986:72) som hierdie punt so op: "Die mense wat in die openbare erediens onder die prediking

¹² Die 4e druk (1970) van sy boek is vir die doeleindes van f'ie artikel gebruik.

saamkom is "altyd 'n mengsel van geestelik volwasse mense, onvolwassenes en onbekeerdes".

Wanneer alle gegewens nagegaan word, is dit duidelik dat die verkondiging van die evangelie, met gepaardgaande aandrang tot aanvaarding en oproep tot bekering, nie slegs aan ongelowiges op die sendingveld gerig word nie, maar ook in die prediking in die gemeentelike samekomste, met die oog op geloofsverdieping en versterking.

Indien daar in die gewone prediking van die gemeente 'n balans is tussen gerigtheid op die kwalitatiewe opbou en groei van die gemeente, sowel as kwantitatiewe opbou en groei, sal die gelowiges bewaar word van hoogmoed en Fariseïsme en van oppervlakkigheid wat by "melk" bly staan het.

3.3 Onderrig en toerusting in die gemeente met die oog op intensiewe sowel as ekstensiewe groei

Volgens die Nuwe Testament is onderrig in 'n sekere sin missionêre arbeid (vgl. bv. die gebruik van διδάσκειν binne die konteks van Hd 5:28; 20:20,21 en Van Swigchem (1955:156) wat hierdie betekenisnuanse saamvat deur te sê: "Dit (διδάσκειν) kan een soort missionaire arbeid omvatten").

In 'n ander sin is dit toerusting van gelowiges vir 'n totale lewe van gehoorsaamheid aan die Here waaronder ook betrokkenheid by missionêre arbeid (vgl. bv. die struktuur van die opdrag in Mt 28:19 waar dissipels juis geleer moet word om ook *van ander dissipels te maak*, soos wat De Ridder (1971:193) dit treffend verwoord: "In being obedient to what He has commanded them, they become the agents to pass on that will and commandment to still others").

Onderrig in die gemeente het ook volgens die Nuwe Testament baie duidelik die karakter van *onderrig deur voorbeeld*. Dit kan alleen geskied in die konteks van intieme gemeenskapsbeoefening van gelowiges met mekaar waar hulle uit mekaar se lewenswyse en optrede in 'n verskeidenheid van situasies kan leer hoe om as kinders van God getuigend in die wêreld te kan leef tot sy eer.

3.4 Pastoraat wat toerus vir missionêre arbeid en ook die vrug van kwantitatiewe groei bestendig

Volgens die Nuwe Testament moet die pastoraat in die gemeente voortdurend 'n missionêre blikpunt behou. Die pastorale aanwysings in 1 Petrus 3:1-6, 1 Korintiërs 7:12-17 en Titus 2:3-5 hou duidelik rekening met missionêre motiewe.

Gelowiges moet in elke aspek van hulle lewe in gedagte hou dat die oë van die buitestaanders op hulle gerig is. Daarom moet hulle so lewe dat hulle met hulle totale lewenswandel die woordgetuie is wat hulle bring, nie ontkrag nie, maar versterk deur hulle dade en lewenswyse. Dit gaan in pastorale versorging nie maar net daarom dat mense in hulle nood op 'n empatiese bewoë manier begelei word met die troos van die evangelie nie, maar dat hulle in die pastoraat ook bekwaam gemaak moet word om in die wêreld missionêr effektief te kan wees. Daarom het Bolkestein (1964:122) gelyk as hy beweer: "Dat zielzorg geen introvert karakter draagt, maar mee opgenomen is in de dienst van de gemeente in de wereld spreekt vanzelf. De 'toerusting' van de gemeente, die in zielzorg word beoogd, betreft mede deze dienst." Bolkestein maak hierdie stelling nadat hy die pastoraat volgens Nuwe-Testamentiese riglyne indringend ondersoek het.

Wanneer Goheen (2011: 221) 'n hoofstuk skryf oor hoe die kerk wat werklik 'n lig vir die nasies wil wees funksioneer, lê hy groot klem op hoe huisgesinne en huisgodsdienste uiters belangrike instrument behoort te wees om by gesinne en veral kinders 'n missionêre visie aan te kweek.

Die woord *καταρτίζω* (*toerus*) het in 2 Korintiërs 13:9,11; 1 Petrus 5:10 en 1 Tessalonisense 3:10 die betekenisnuanse van *om aan te vul wat nog ontbreek*. Die implikasie daarvan is dat die pastoraat aan nuwe gelowiges dringend noodsaaklik is - om hulle te bestendig in die nuwe lewe in Christus waarby hulle langs die weg van geloof en bekering ingelyf is.

Uit 1 Korintiërs 5:9-13, gelees binne die konteks van 1 Korintiërs 4 (veral vers 7) is dit duidelik dat die gelowiges nooit met 'n hooghartige houding met buitestaanders behoort om te gaan nie, maar altyd met 'n bewoë pastorale grondhouding in missionêre arbeid na buitestaanders moet uitreik. Om dit te kan doen, moet hulle self eers baie diep deur die genade van God getref word. Paulus se vermaning moet belydenis en leefwyse word: "Wat het ons wat ons nie ontvang het nie? As julle dit alles ontvang het, wat roem julle dan asof julle dit nie ontvang het nie" (1 Kor 4:7).

Met so 'n gesindheid sal die gelowiges se missionêre arbeid inderdaad die karakter dra van "one beggar telling another where to find bread" soos D.T. Niles dit gestel het (aangehaal deur Peters, 1975:581). Dan kan die gemeente werklik "die reddingsdade verkondig van Hom wat hulle uit die duisternis geroep het tot sy wonderbare lig" (1 Pet. 2:9,10) en word hulle soos Paulus "deur die liefde van Christus gedring" (2 Kor. 5:14) om ander te probeer oortuig en ervaar hulle self die liefde van Christus as "een even dwingende als heerlijke macht, die hem zozeer beheerst en vervult, dat hij zijn leven wel ten dienste van andere moet stellen (Van Swigchem, 1955:223).

3.5 Die kwalitatiewe opbou en evangeliserende impak van die erediens

Volgens 1 Korintiërs 14:21-25 is dit duidelik dat die samekoms van die gemeente nie net gedien het tot die kwalitatiewe opbou van die gelowiges nie, maar ook tot die kwantitatiewe opbou van die gemeente - deur ongelowiges wat deur die aanbidde en lofprysende gemeente getrek word om tot bekering te kom en deel van die gemeente te word. Dit is ook duidelik dat die profesie as woorde van opbou (*οἰκοδομή*), en vermaning en bemoediging na die totale liturgiese uiting van die gemeente in die erediens verwys. Dit kan selfs die viering van die Nagmaal insluit, want dit verkondig (*καταγγελλετε*) ook die dood van die Here totdat hy kom. Daarom meen Bieder (1964:12) dat die kerk in sy erediens en aanbidding en in sy totale lewenswyse iets van 'n sakrament vir die wêreld moet wees. Soos wat die sakramente vir die gelowiges "Schauplatz der Göttlichen Treue" is, so moet die kerk juis ook dit vir die wêreld wees.

Von Allmen (1965:79) sê in hierdie verband van die erediens: "by the mere fact of its celebration and because it is a power radiating joy, peace, freedom, order and love, it becomes an evangelizing force, and hence something which impinges upon the surrounding world. Worship provides a sign which is for the world a challenge and promise. Thus it has a power of evangelization hardly guessed at. That is why it is so important that the Christian cult should be celebrated with a maximum of theological urgency and spiritual fervor".

Die feit dat die erediens 'n evangeliserende impak behoort te hê beteken nie dat die doel van die aanbidding in die eerste plek gerig is op die bekering van ongelowiges nie: ware aanbidding is in die eerste plek op God self gerig. Maar, juis waar Hy in sy heerlikheid en majesteit opreg geloof en geprys en aanbid word, het dit tegelyk 'n invloed op ongelowiges wat teenwoordig is. Die integriteit van die erediens mag nie vernietig word deur daarvan 'n blote evangelisasieveldtog te maak nie.

Die eenheid tussen die kwalitatiewe en kwantitatiewe opbou van die gemeente lê in die Christosentriese, teosentriese karakter van die erediens. Terwyl die teenwoordigheid van Christus deur sy Gees in woordverkondiging en sakrament, belydenis, gebed en sang gevier word, word sy versoeningsdood terselfdertyd verkondig "We declare in evangelism that one day everything will stand under his feet (Ephesians 1:22; 1 Corinthians 15:25-28;

Hebrews 2:7-8), and we fall at these same feet in worship (1 Corinthians 14:24-25). The vision of Jesus lifted up is the same in both" (Christian Reformed Home Missions, 1984:11).

3.6 *Diakonia* en *koinonia* wat kwalitatief en kwantitatief opbou

Volgens die Nuwe Testament kan kwantitatiewe en kwalitatiewe opbou en groei alleen plaasvind waar daar in die gemeente 'n hegte liefdesgemeenskap tussen gelowiges bestaan. Die woord *καταρτίζω* (toerus) het selfs ook die betekenisnuanse van *saamsnoer tot 'n eenheid*.

Die gelowiges se eenheid met Christus lê 'n dure plig op hulle om ook in eenheid en liefdesgemeenskap met mekaar te lewe (1 Kor. 1:10-17; Ef. 4:1-7), want omdat gelowiges hulleself aan Christus oorgegee het en in God se lig wandel, het hulle gemeenskap met mekaar (1 Joh. 1:7) en gee hulle hulleself ook onvoorwaardelik aan mekaar juis met die oog op die verdere uitdra van die evangelie (2 Kor. 8:4,5). "To embrace the gospel then is to enter into community" (Banks, 1980:33). Juis met die doel voor oë om effektief missionêre instrument van God te kan wees, moet gelowiges mekaar met selfverloënde liefde liefhê (Joh. 13:34, 35; 17:21, 23; Fil. 1:27), want so dan word God verheerlik!

Die eerste gemeente in Jerusalem se onderlinge liefde, eenheid en gemeenskap het juis missionêre trekkrag op die buitestaanders gehad en 'n belangrike bydrae gelewer tot die getallegroei van die kerk (Hand 2:46, 47; 5:13, 14; 6:1, 7).

Hierdie liefdesdiens mag egter volgens Jesus se uitdruklike bevel nie net gerig wees op medegelowiges nie, want een van die kenmerke van egte Christelike liefdesdiens is dat dit soos Christus se eie liefde onvoorwaardelik is en ook betoon sal word aan diegene van wie nie ook liefde ontvang word nie (Matt. 5:46, 47; Luk. 6:32, 33).

Deur konkrete dade van liefdesdiens is die gelowiges besig met daadverkundiging van die evangelie (Matt. 5:16; 1 Pet. 2:12). Waar die kerk dienend in die wêreld teenwoordig is, word die koms van die koninkryk sigbaar.

3.7 Strukture waarbinne *koinonia* en *diakonia* kwalitatief en kwantitatief opbou

Die Nuwe Testament gee weinig voorskrifte oor organisatoriese strukture waarbinne *koinonia* en *diakonia* moet plaasvind. Organisatoriese strukture in die vroeë kerk is wel deur sekere riglyne bepaal, maar die praktiese vormgewing daarvan is meer pragmaties as prinsipiëel bepaal. Gelowiges is beveel om mekaar lief te hê, om met mekaar gemeenskap te beoefen en mekaar te ondersteun in hulle getuienistaak in die wêreld, en dit alles te doen onder leiding van en toerusting deur die voorgangers. Die konkrete vormgewing van strukture waarbinne dit geskied, is aan hulle oorgelaat om in die lig van praktiese omstandighede en onder leiding van die Heilige Gees uit te werk. Eckert (1979:22) formuleer dit so: "The mentality of the earliest Christians did not spring from their desire to found a new religion which would make its presence felt in this world for a long time as an institution endowed with a growing bureaucracy and building a lot of churches. They rather saw themselves as an eschatological movement which expected final salvation to come, not from the traditional Jewish faith nor from the secular reforms in this world, but from the Christ who would come again in power and glory (see 1 Thess 1:9f; 1 Cor 7:29-31, 16:22; Mrk 13)".

Daar bestaan egter oorfloedige getuienis dat die hegte gemeenskapsbeleving veral in klein huisgemeentes gedy het. Vogler (1982:786-794) kan - met deeglike bewysvoering - oor die eerste gemeentes in Judea en Galilea beweer: "... dürfte unbestritten sein, dass diese Gemeinden Hausgemeinden waren. Denn zu dieser Zeit gab es noch keine kirchlichen Räume oder Gebäude". Dit is inderdaad so dat daar nie getuienis bestaan van enige kerkgeboue voor die derde eeu na Christus nie (Banks, 1980:41).

Die huisgemeentes (Rom. 16:5; 1 Kor. 16:19; Kol. 4:15; Fil. 2) het ruimte gebied vir intieme gemeenskapsbeleving maar het ook "eine intensive Ausbreitung des

Evangeliums betrieben und diese Ausbreitung hat sich nicht nur auf Jüden, sondern auch auf Heiden erstreckt" (Vogler, 1982:787). Hierdie bevindings is opnuut bevestig deur Hirsch (2006:198) wat van mening is dat 'n wegbeweeg van die institusionele kerkbegrip na meer vloeibare strukture die nuwe testamentiese styl van kerkwees reflekteer (vgl. ook Stezer, 170ff wat die term "koinos" kerke gebruik. Goheen (2011: 223) beklemtoon dat 'n missionêre kerk, 'n kerk is met kleingroepe wat 'n missionêre bewustheid kweek.

Merkwaardig is die vertelling oor die eerste Christelike gemeente in Jerusalem: Hulle het in die tempel en in die Pilaargang van Salomo vergader (Hand 3:11; 5:12), maar ook *kat' oi'kon* (Hand 2:46), wat ook *huisgewyse* vertaal kan word. In die samekomste het gebed klaarblyklik 'n vername plek beklee (Hd 12:12), maar ook die leer van die apostels, die onderlinge gemeenskap en die gesamentlike maaltye (Hand 2:42-47).

Hoe strukture ook al ingeklee word, moet dit so gedoen word dat sowel die impak van die groot samekoms in die erediens as die intieme meelewing van kleingroepbediening gestimuleer word.

3.8. Die funksionering van charismata

Volgens die Nuwe Testament is dit baie duidelik dat elke gelowige gawes ontvang wat gebruik moet word in bediening tot opbou van die gemeente. Dit is merkwaardig hoe dikwels die woorde *almal* en *elkeen* voorkom in al die teksgedeeltes wat handel oor die gawes van die Heilige Gees (Rom. 12:3; 1 Kor. 12:11 en 28-31; Ef. 4:7 en 1 Pet. 4:10). Waar elke gelowige sy of haar gawes gebruik, word die gemeente kwalitatief sowel as kwantitatief opgebou.

Gawes aan elke gelowige beteken egter nie dat daar nie ook bepaalde gelowiges is wat met hulle gawes as voorgangers moet funksioneer nie. Die voorgangers se taak is egter tweërlei van aard: Om die dienswerk van al die gelowiges te koördineer en om gelowiges toe te rus vir hulle dienswerk (Ef. 4:7-16 en Kol. 2:20, vgl. ook Versteeg, 1985:27; Roberts, 1983:124; en Buys, 1989:109 en 245 e.v.).

Die toerusting deur voorgangers moet deur woorde maar ook met hulle voorbeeld gegee word (1 Pet. 5:3; 1 Kor. 4:16; 11:1; Fil. 3:17; vgl. ook Zemek, 1993: 170-185).

Die implikasie is dat die voorgangers en die ander gelowiges in die gemeente dieselfde basiese funksies vervul in die opbou van die gemeente. Voorgangers se arbeid is slegs 'n toespitsing van dit wat alle gelowiges doen (Roberts, 1976:15). Voorgangers wat nie daarin slaag om gelowiges onder hulle sorg te motiveer en te begelei tot dienswerk volgens hulle eie gawes nie, vervul nie werklik hulle roeping nie.

3.9 'n Missionêre kerk is 'n biddende kerk

Die primêre instrument wat die Heilige Gees gebruik om kwalitatiewe sowel as kwantitatiewe groei in die gemeente van Christus te bring is die bediening van die evangelie van Jesus Christus (1 Pet 1:23; Rom 10:17; H.K. vr. 65).

God die Heilige Gees is egter soewerein en skenk nie outomaties oral en altyd waar die evangelie bedien word groei nie. Dit is die sogenaamde "per verbo" standpunt van die Lutherane, wat beteken dat die Heilige Gees outomaties werk waar die Woord verkondig word. Die "cum verbo" standpunt van Calviniste bely dat die Heilige Gees *saam met*, dit wil sê *in, en onder en deur* die bediening van die evangelie in mense se harte werk *slegs wanneer dit Hom behaag*.

Die Heilige Gees laat Hom egter beweeg deur die gebede van God se kinders. Dit is 'n onverstaanbare en onnaspeurlike geheim: Die ewige God skakel ons gebede in, in die proses waarmee Hy die getalle van die uitverkorenes laat vol word en hulle aan die beeld van Christus gelyk maak. God gee egter "sy genade en sy Heilige Gees slegs aan diegene wat Hom met hartlike sugte sonder ophou daarom bid en daarvoor dank

"(Heidelbergse Kategismus, So 45). Dit was Jesus Christus se bedoeling dat gebed 'n groot krag moes wees waardeur die kerk medewerkers is in die koms van die koninkryk. Volgens die Bybel moet daar met betrekking tot groei onder andere voortdurend gebed word:

- Dat God die nodige gewillige medewerkers vir georganiseerde en gestruktureerde evangeliseringswerk sal gee (Matt 9:38).
- Dat die mense wat die evangelie hoor se harte deur die Heilige Gees oopgemaak sal word (Kol 4:2).
- Dat die Heilige Gees aan die wat die praatwerk doen die nodige vrymoedigheid insig en oortuigingskrag sal gee (Hand 4:29; Ef 6:19).
- Vir nuwe gelowiges se geloofsgroei en bewaring teen die aanvalle van die duiwel (Flp 1:9-10).
- Vir enige spesifieke behoeftes in die werk van die Here wat tot sy eer is en sy naam wil verheerlik (Flp 4:6).
- Om medewerkers te wees in die verkondiging van die evangelie (Rom 15:30).

Michael Green wat indringende navorsing gedoen het oor die geheim van groei in die vroeë Kerk in die eerste drie eeue na Christus en verskeie publikasies daarvoor die lig laat sien het, wat uitgebreid saamgevat is in sy *Comprehensive Guide to All Aspects of Evangelism* (1992) formuleer die belang van gebed as prioriteit in missionêre gemeenteopbou soos volg:

"Do you know a church where the priority is prayer? Prayer in individual lives, in prayer cells, in half-nights of prayer? If you do, I can tell you one thing about that church. It will be evangelizing. In some way or other the good news of Jesus will be going out. Prayer is a priority in evangelism. Without it lives do not get changed however great the activism and however enthusiastic the proclamation. Most churches do not see church growth because they do not want it enough to pray for it" (Green, 1979:27).

4. Konklusies

Alleen 'n groeiende deurleefde visie op die Drieënige God in sy majestueuse heerlijkheid en heiligheid en oorbluffende genade vir sondaars, maak van 'n kerk hoe langer hoe meer 'n kerk met 'n visie en 'n passie om met woorde en dade deel te word van God se sending. Dan sal daar in al die aspekte van die funksionering van die gemeente, naamlik: *prediking, onderrig, pastoraat, aanbidding in die gesamentlike erediens, en die opsig en bestuur en leiding van die voorgangers*, 'n integrale eenheid gehandhaaf word tussen die kwalitatiewe en kwantitatiewe opbou en groei en die bewaring en vermeerdering van die kerk. Om te kan bewaar moet die kerk blywend op vermeerdering gerig wees. Om te kan vermeerder, moet die kerk in 'n hegte liefdesverhouding tot God en tot mekaar bewaar word.

Slegs waar die gemeente voluit leef as liggaam van Christus en werklik deur sy liefde gedring word om in 'n gebroke wêreld kanale van sy liefde – deel van God se strome van lewende water teenoor alle mense te wees - sal die kerk effektief groei in getalle sowel as in geestelike diepte en godsvrug.

Geraadpleegde bronne

- ALLEN, R. 1983. *Missionary methods: St. Paul's or ours*. Grand Rapids: Eerdmans.
- ADAMS, J. E. 1982. *Preaching with Purpose*. Grand Rapids : Baker.
- ATOYEBI, P. 2010. *From Stagnation to Revitalization: A study of select turnaround churches in the urban context of Nairobi, Kenya*. Potchefstroom: NWU PhD Diss.
- BANKS, R. 1980. *Paul's Idea of Community ; The Early House Churches in Their Historical Setting*. Exeter : Paternoster.
- BIEDER, W. 1964. *Das Mysterium Christi und die Mission : ein Beitrag zur Missionarischen Sakramentsgestalt der Kirche*. Zurich : EVZ Verlag.

BOLKESTEIN, H. M. 1964. Zielzorg in het Nieuwe Testament. Den Haag : Van Keulen.

BOSCH, D. 1991. Transforming Mission; Paradigm Shifts in Theology of Mission. New York: Orbis Books.

BOTHA, N. 2005. Dink ook aan die ander se belange... Die Kerkblad. November 2005. 9.

BUYS, P.J. 1984. Die Aard van die Verbond en die implikasies daarvan vir evangelisasie Potchefstroom: PU vir CHO Th.M. verhandeling.

BUYS, P.J. 1989. Die verhouding tussen Gemeenteopbou en Evangelisering. 'n Eksegetiese ondersoek na die betekenis van tersaaklike woorde in die Nuwe Testament en die implikasies daarvan vir die verhouding tussen die bewaring en die vermeerdering van die kerk. Potchefstroom: PU vir CHO Th.D. proefskrif.

BUYS, P.J. 1999. Manila topic '99 report: back to the drawing board with theological education to reach at least two million untrained pastors in economically weaker areas of the world. www.topic.us/ Date of access: 15 Aug. 2009.

BREEDT, J.J. 2009. Kerk 24/7 – 'n Gevallestudie van 'n ontluikende geloofsgemeenskap in George. Stellenbosch : Universiteit van Stellenbosch. MTh verhandeling.

CARSON, D.A. 2005. Becoming Conversant with the Emerging Church: Understanding a Movement and Its Implications. Grand Rapids: Zondervan.

CARTER, C.A. 2006. Rethinking Christ and Culture: A Post-Christendom Perspective. Grand Rapids: Brazos

CRCA, 2006. CHRISTIAN REFORMED CHURCHES OF AUSTRALIA. Ministry formation Christian reformed churches of Australia: a church reforming to reach the lost for Christ. http://www.ministryformation.crca.org.au/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=41 14 Aug. 2009.

CHRISTIAN REFORMED HOME MISSIONS. 1984. Evangelism and Worship. Grand Rapids : Christian Reformed Home Missions.

CLOWNEY, E. P. 1958. Secularism And The Christian Mission. *Westminster Theological Journal Volume 21*. 1958 (1) (18).

DAYTON, R. & ENGSTROM, W. (2de dr.) 1993. Strategy for Leadership. Grand Rapids, Flemming H. Revell.

DE KLERK, B.J. 2007. Is ons gereeds vir die nuut-saamgestelde klassisse? In: Die Kerkblad, November 2007. 10.

DE RIDDER, R.R. 1971. The Dispersion of the People of God ; the Covenant Basis of Matthew 28:18-20 against the Background of Jewish, Pre-Christian Proselyting and Diaspora, and the Apostleship of Jesus Christ. Kampen : Kok.

DE YOUNG, K. EN GILBERT, G. 2011. What is the Mission of the Church? Making sense of Social Justice, Shalom and the Great Commission. Wheaton: Crossway.

DIJK, K. 1955. De dienst der prediking. Kampen : Kok

DODD, C.H. 1970. (4e dr.) The Apostolic Preaching and Its Developments. London : Hodder and Stoughton.

DRISCOLL, M. 2007. The Church and the Supremacy of Christ in a Postmodern World. in Piper, J. En Taylor, J. The Supremacy of Christ in a Postmodern World. Wheaton, Ill: Crossway Books

ECKERT, J. 1979. The Realisation of Fellowship in the Earliest Christian Communities. *Concilium*, 126-130.

ESCOBAR , S. 2003. The New Global Mission: the Gospel from Everywhere to Everywhere. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.

FIRET, J. 1968. Het agogisch moment in het pastoraal optreden. Kampen : Kok.

GAUM, F. 2012. Fluit-fluit die kerk is uit? Rigtingwysers vir die oorlewing en geloofwaardigheid van die kerk. Wellington: Bybel-Media

GEREFORMEERDE KERKE IN SUID-AFRIKA, 1985. Handeling van die Twee-En-Veertigste Nasionale Sinode. Potchefstroom : Admin Buro.

GEREFORMEERDE KERKE IN SUID-AFRIKA, 2012. Handeling van die Tweede Algemene Sinode. Potchefstroom : Admin Buro.

GLENN, R.W. 2007. Towards a Biblical Vision of Missions. (Reeks lesings by http://solidfoodmedia.com/resources/series/toward_a_biblical_view_of_missions/ 5 April 2012)

GOHEEN, M.W. 2011. A Light to the Nations; The Missional Church and the Biblical Story. Grand Rapids: Baker Academic.

GOHEEN, M.W. 2000. "As the Father Has Sent Me, I Am Sending You": J. E. Lesslie Newbigin's Missionary Ecclesiology; "Zoals de Vader mij gezonden heeft, zend Ik u": J. E. Lesslie Newbigin's missionaire ecclesologie. Utrecht: ThD Proefskrif Universiteit van Utrecht.

GUDER, D L (ed). 1998. Missional Church; *A vision for the sending of the church in North America*. Grand Rapids: Eerdmans.

GREEN, M. 1979. Evangelism - Now and Then. Leicester : Inter-varsity Press.

GREEN, M. 1992. Evangelism through the Local Church; A Comprehensive Guide to All Aspects of Evangelism. Nashville : Nelson Publishers.

HART, D.J. 1986. Prediking en evangelisasie. (*In* Van der Walt, B.J. red. Sodat My huis vol kan word. Reformatoriese perspektiewe op ons evangelisasieroeping vandag. Potchefstroom : PU vir CHO.

HIRSCH, A. The Forgotten Ways; Reactivating the Missional Church. Grand Rapids: Brazos Press.

JENKINS, P. 2002. The next Christendom: the rise of global Christianity. Oxford: Oxford University Press.

JENKINS, Philip. 2006. *The new faces of Christianity. Believing the Bible in the global South*. Oxford: Oxford University Press.

JENKINS, Philip. 2009. *God's continent: Christianity, Islam, and Europe's religious crisis*. Oxford: Oxford University Press

JONES, 2003. Soul Shaper: Exploring Spirituality And Contemplative Practices In Youth Ministry. Grand Rapids: Zondervan.

JONES, 2005. The Sacred Way: Spiritual Practices for Everyday Life. Grand Rapids: Zondervan.

JORDAAN, G.J.C. ; VAN RENSBURG. F. J.; & BREED; D. G. 2011. Hermeneutiese vertrekpunte vir gereformeerde eksegeese. *In die Skriflig* 45(2 & 3): 225 - 258

KEIFERT, P. 2006. We Are Here Now: A New Missional Era. Eagle-Idaho: Allelon

KELLER, T. 2001. The Missional Church. Dokument beskikbaar by <http://www.redeemer2.com/resources/papers/missional.pdf> 2 April 2012.

KRITZINGER, J.J. 1979. 'n Missionêre bediening: op weg na strukture vir 'n jong kerk. Pretoria: NG Kerkboekhandel.

KRUGER, G. 2006. Die Redakteur gesels met Ds. Gerrit Kruger. In: Die Kerkblad Desember 2006. 15.

LANDREY, J.P. 2009. Trainers of pastors international coalition. www.topic.us Date of access: 15 Aug. 2009.

MCLAREN, B. D. 2000. The church on the other side; doing ministry in the postmodern matrix. Grand Rapids: Zondervan.

MCLAREN, B.D. 2001. A new Kind of Christian: A Tale of Two Friends on a Spiritual Journey. San Francisco: Jossey Bass.

MILLER, C.J. 1986. Outgrowing the Ingrown Church. Grand Rapids:Zondervan.

ORTIZ, M. 1997. Seminary: a place for missiological preparedness. *Westminster theological journal*, 59(1)1-12.

MONROVIA, S.R. 2000. THE LORD'S BUSINESS, IN: TIME 7 February 2000, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2050231,00.html> (April 2012)

- MOUNCE, R.H. 1960. *The Essential Nature of New Testament Preaching*. Grand Rapids : Eerdmans.
- NEWBIGIN, L.1989. *The Gospel in a Pluralist Society*. Grand Rapids, MI.: W.B. Eerdmans
- OGDEN, G. 1990. *The New Reformation. Returning the ministry to the People of God*. Grand Rapids: Zondervan.
- PETERS, G.W. 1975. *Contemporary Practices of Evangelism*. (In Douglas, J.D. e.a. *Let the Earth Hear His Voice*. Minneapolis : World Wide Publications. p. 571-583.)
- PAAS, S. 2006. Kerken vormen: De gemeenschappelijke structuur van het Evangelie anno nu', *Soteria* 23/1 (2006), 6-26.
- PETERS, G.W. 1975. *Contemporary practices of evangelism*. In *Let the Earth hear his voice*. Minneapolis: World Wide Publications.
- PIPER, J. 1993. *Let the Nations Be Glad!: The Supremacy of God in Missions*. Grand Rapids, MI.: Baker Books.
- RENNSTICH, K.W. 1993. *Pfarrerfortbildung in einer pluralistischen Gesellschaft am Beispiel des Pastorkollegs Urach*. Vortrag Pfarrkonvent Stuttgart am 9. Juni 1993. Bad Urach: Pastorkolleg.
- ROBERTS, J.H. 1983. *Die brief aan die Efesiërs*. Kaapstad : NG Kerk-Uitgewers .
- SMIT, C.J. 2009. Laat die Sangers vooruit gaan... die Stryd tegemoet! *In: Die Kerkblad*, April, 2009:3
- SNYMAN, S. 2008. Die Redakteur gesels met Stefanie Snyman. *In: Die Kerkblad*, Augustus 2008: 13.
- SNYMAN, W.J. 1967. *Openbaringsgeskiedenis Nuwe Testament. Die vier evangelies*. Potchefstroom : Pro Rege
- STETZER, E. 2006. *Planting Missional Churches*. Nashville: B&H Academic.
- TE VELDE, M. 1992. *Gemeenteopbouw 2; Bijbelse basisprincipes voor het functioneren van de christelike gemeente*. Barneveld : Vuurbaak.
- VAN ENGEN, Charles E. 1991. *God's Missionary People: Rethinking the Purpose of the Local Church* (Grand Rapids, MI.: Baker Books,).
- VAN LOGGERENBERG, M. 2007. Die Redakteur gesels met Marina van Loggerenberg. *In: Die Kerkblad*, Desember 2007. 15
- VAN RENSBURG, J.J. 2011. JESUS IS DIE EEN!; Verloor ons nie die evangelie in die *Emerging Church* nie? Bloemfontein [?] Christelike Media Publikasies.
- VAN SWIGCHEM, D. 1955. *Het missionair karakter van de christelike gemeente volgens de brieven van Paulus en Petrus*. Kampen : Kok.
- VENTER, J. 2011. Oesversekering. *In: Die Kerkblad* Maart 2011. 11.
- VERSTEEG, J.P. 1985. *Kijk op de kerk ; De structuur van de gemeente volgens het Nieuwe Testament*. Kampen : Kok.
- VOGLER, W. 1982. Die Bedeutung der urchristlichen Hausgemeinden für die Ausbreitung des Evangeliums. *Theologische Literaturzeitung*, 107 (11): 785-794.
- VON ALLMEN, J.J. 1965. *Worship : Its theology and practice*. London: Lutterworth .
- WATSON, D. 1978. *I Believe in the Church*. London : Hodder and Stoughton.
- WELLS, D.F. 1994. *God in the wasteland: the reality of truth in a world of fading dreams*. Grand Rapids: Eerdmans.
- WOODBIDGE, N.B. 2008. Evaluating The Changing Face of Worship in the Emerging Church in terms of the ECLECTIC Model: Revival or a Return to Ancient Traditions? *in: Conspectus* Volume 5. 2008. Rivonia, South Africa: South African Theological Seminary.
- WRIGHT, CHRISTOPHER. (2006) *The Mission of God: Unlocking the Bible's Grand Narrative*. Downers Grove, IL: IVP Academic.
- WRIGHT, C.H. 2010. *The Mission of God's People: A Biblical Theology of the Church's Mission*.
- ZEMEK, G.J. 1993. The modeling of ministers. *Master's seminary journal*, 4(4):170-185. (Master's Seminary.)

Kernbegrippe:

Missionêre Kerk

Missionêre Ekklesiologie

Na binne gerigte kerk

Missionêre erediens

Omkeer strategie

Key concepts:

Missional Church

Missional Ecclesiology

Ingrown Church

Missional Worship

Turn around Strategy